

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20.—

VIDEM, 16. - 30. SEPTEMBRA 1951.

Leto II. — Štev. 25

UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine

Naročnina: letna 350.— lir, mesečna 180.— lir.

Duhovnik mora z ljudstvom

Preč. g. Ivan Trinko je šel prvi v boj za beneške Slovence, za ohranitev njihove lastne osebnosti in za priznanje njihovih pravic. Sedaj mu je glava okrašena z lovorjevim vencem, kot priznanje zmagovalnemu borcu.

Toda naša borba se nadaljuje, kakor se nadaljuje raznarodovalna akcija, ki je včasih zahrbtna, včasih razna, vedno pa zelo močna. In sedaj, ko preč. g. Trinko, obložen s svojimi 88 leti, odhaja v vrste naših slavljencev, kdo bo prevzel njegovo delo?

Nobenega ni, ki bi dvomil o tem, da so bile njegove zmožnosti visoko nad povprečnostjo. Vendar pa imamo preveč zaupanja v duhovne sile našega naroda da bi obupali, da bi ga drugi ne mogli zadovoljivo nadomestiti.

Iz naših dolin izhajajo številni duhovniki, ki so in ki se tudi čutijo Slovenci, ker so vsi, tudi tisti, rojeni v najbolj zapadnih vaseh Terske doline, naučili že v materinem naračju naše govorice. Naša beseda jim je bila njihova duševna hrana, kot je bilo mleko hrana za njihovo telo. Nihče ne sme samega sebe zatajiti.

Največkrat je strah pred javnim mnenjem tisti, ki marsikomu zveže roke in noge in tudi... jezik. In prav take duhovnike slišimo le prečestokrat, ko pridigajo s prižnice, da tisti, ki je pravi človek, ne sme biti suženj kakšnega javnega mnenja, ne sme se bati nepravilne kritike drugih ljudi.

Vsakdo je dolžan odgovorjati za svoja dejanja edinole pred svojo vestjo in pred zakonom. Vest pa prav gotovo ne bo branila, ampak bo celo ukazovala, da se je treba boriti za zmago svobode lastne osebnosti. Kanonično pravo, ki je edini zakon, katerega mora duhovnik ubogati v izvrševanju svoje službe, vsaj tako trdijo oni ob vsaki priliki, nima nobenega člena, ki bi prepovedoval duhovniku boriti se s svojim ljudstvom za njegove pravice.

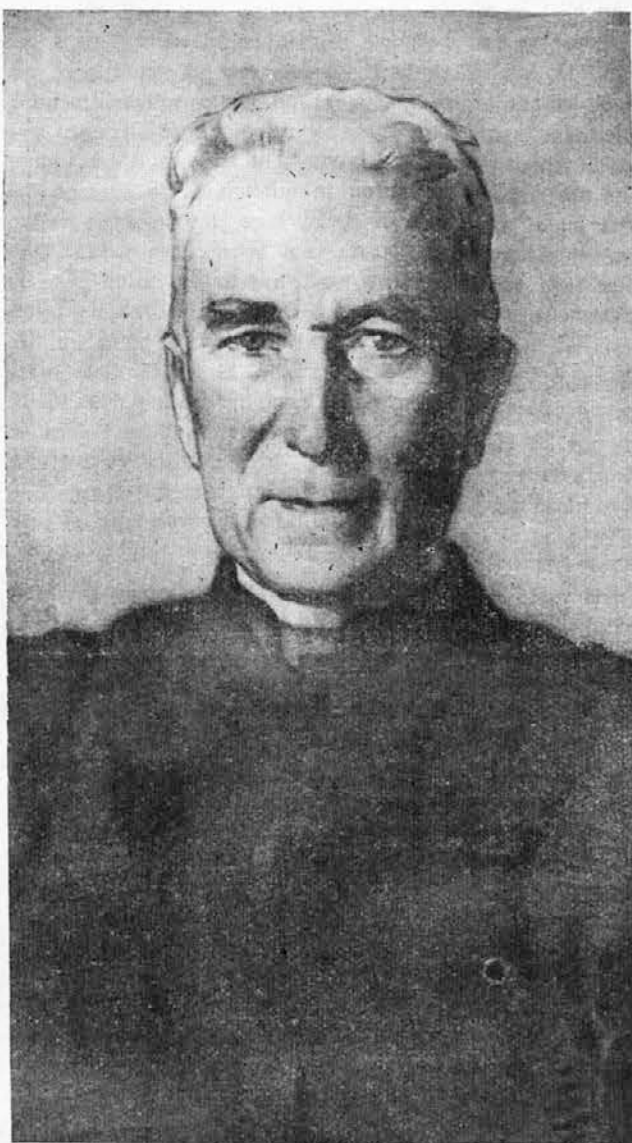
Pojdite po vsem svetu in učite vse narode v njihovih jezikih, pravi evangelij. V resnici vidimo, da je v gornjem Poadižju in v dolini Aosta vsa duhovščina soudeležena v borbi svojega ljudstva za priznanje in spoštovanje njegovih pravic.

Pri nas pa se nekateri bojijo zavzeti jasno stališče in marsikje po Beneški Sloveniji se ne poučuje krščanski nauk in se ne pridiga v jeziku ljudstva. Na ta način se duhovniki ne držijo svojega poslanstva, ki obstoja v tem, da branijo šibke in zatirane, ker se tako postavljajo na stran zatiralcev, ki sicer nimajo pravice, imajo pa silo.

Ali naj iz navedenega ugotovimo, da obstoja slovenska duhovščina samo iz neborbenih slabičev? Tega doslej ne bi mogli trditi, ker se je en človek, en sam, doslej junaško boril za vse, medtem ko so drugi bojazljivo molčali in se krastili z njegovimi uspehi. Ta človek si je priboril spoštovanje vseh, medtem ko so bili drugi deležni samo preziranja.

Sedaj pa je čas, da stopi vsak na svoje mesto, da si vsakdo vzame svojo odgovornost in da se bori v okviru ustavnih možnosti za ohranitev kulturnih dobrin našega ljudstva. V nasprotnem primeru bodo imeli drugi zaslugo za vodenje te borbe in bo duhovnikom ostala sramota, da so se taki borbi upirali na isti način, kot so vodile borbo za združitev in neodvisnost Italije samo laične sile, ki so zato nujno končale v protiklerikalnem taboru.

Kaj tokeca se pri nas ne sme zgoditi. Duhovnik, ki se je odvoščal svoji lastni družini, da bi se lahko v celoti posvetil skupnosti, mora imeti v tej borbi svoje mesto v prvih vrstah.

MSGR. IVAN TRINKO

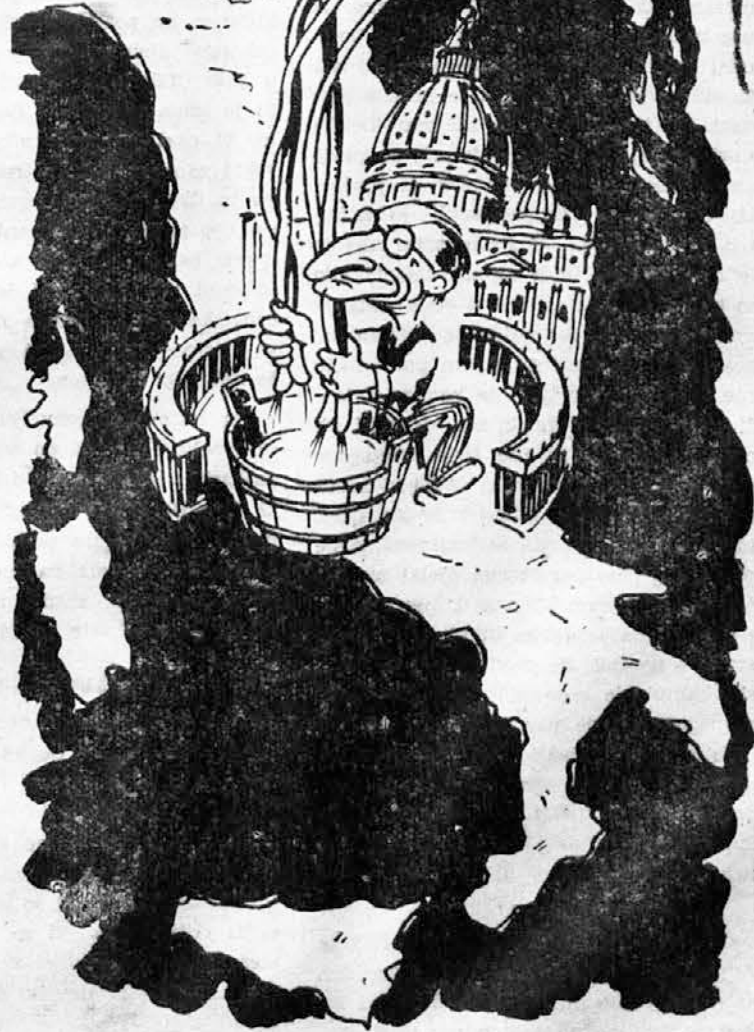
Molžnja na daljavo

Iznajdljivost italijanskega genija ne pozna mej: Marconi je prižgal iz svojega laboratorija električne žarnice v Avstraliji in prav tako se je posrečilo De Gasperiju, da molze beneške krave sedeč v Viminalu.

V tolikih letih odkar De Gasperi vodi vladno barako, smo lahko ugotovili, da se v tem človeku prav dobro družita italijanska iznajdljivost in nemška metodičnost. V resnici je ta »molžnja« res znanstvena. Človek ne napravi niti koraka in ne gane niti z roko, ko se že pojavi davčni izterjevalec in zahteva plačilo tega ali onega davka. Ker pa je sedaj potreben denar za ponovno oborožitev divizij (tudi Mussolini je revež imel tako slabost) je kontrola še bolj poostrena.

Ni mogoče niti umreti, da bi pri tem ne zaslužila država, ker ji morajo otroci plačati visoke odstotke od tistega, kar jim je lahko zapustil oče po težkem delu celega življenja.

In kot bi že vse drugega ne bilo dovolj, je predviden za leto 1952 poseben davčni popis, ki naj bi dal državi nove milijarde. Kje in kako jih bodo dobili, ni znano. Prav gotovo bodo rekli, da se je dvignila proizvodnja mleka in se bodo širokoustili o nekakšnem napredku.

Sindiki bojo mjel plaču? Zakaj nismo na seznamu?

U Rimskim parlamentu so deputadi Terchi, Bruno, Dami, Ghislandi an Quintieri, ta pa tri komunisti, ta četarti socialist an ta peti demokristijan, predložili načrt za napraviti lec, de bi sigurou plaču šindikam na postopni način po importancij kamuna za usak mjesac. Plača, ki bo deštinaana za šindika, ta jo bo muoru mjet an obedan šindik ne bi smeju jo zavarnit.

Sindiki boju mjel tele plače: za šindike kamunu do dua taužent ljudi lir 15 taužent na mjesac; za kamune od 2 do 10 taužent lir 20 taužent; za kamune od 10 do 30 taužent lir 50 taužent na

mjesac; za kamune od 30 do 100 taužent ljudi lir 80 taužent na mjesac; za kamune, ki maju vič ku 100 taužent ljudi boju šindiki mjeli pa 120 taužent lir na mjesac. U velikih kamunah ki maju vič ku 30 taužent ljudi boju plačani tudi ašesorji; u tistih buj majhaneh pa ašesorji na boju plačani.

Od 16 kamunu Beneške Slovenije po tistim lecu boju mjel plaču po 20 taužent lir na mjesac šindiki iz Sv. Petra Slovenov, Podbenesca, Sv. Lenarta, Tajpane, Brda, Rezje, Praprotna, Torjana, Fojde, Ahtna, an Nem, zak maju usi vič ku dua taužent ljudi; šindiki iz Sovodenj, Grmekka, Sredenj, Dreke an Gorjani (Montenars) boju pa mjel 15 taužent

lir na mjesac zak tisti kamuni ne pridejo z ljudmi na 2 taužent. Ašesorji pa u Beneški Sloveniji na boju mjel plače zak su usi majhane kamuni.

Usak šindik kamuna, ki má več ko 2 taužent ljudi bo koštal 260 taužent na ljetu, za ta druge buj majhane pa 195 taužent na ljetu; mjel pa boju tud trinajsto plaču na Božič. Beneška Slovenija za plačati svoje šindike bu mjela use kupe no spežo za tri milijone an 835 taužent lir. Use tiste soude boju muorli sami kamuni plačjat an se vje, de s tistim, se boju dajila povečala, an tle par nas, ki smo buohi, se bo judem dost poznalo. Pru bi bluo, de tiste plače jih govorno sam bo tarpeu.

D'ARONCO - IERI E OGGI

Tempo addietro abbiamo pubblicato alcuni brani di un memoriale che Gianfranco D'Arconco aveva fatto affinché i rappresentanti delle popolazioni slovene della Slavia Veneta lo firmassero e lo inoltrassero a Roma alle autorità centrali. Crediamo opportuno pubblicarlo ora integralmente in italiano affinché tutti i friulani possano giudicare quanto è onesto e sincero il direttore del «Nuovo Friuli», organo della Democrazia Cristiana, che ora ci attacca e ci vuole considerare altalantissimi:

Le popolazioni slovene dei Comuni di S. Pietro al Natisone, S. Leonardo, Stregna, Savogna, Grimacco, Drenchia e Pulfero in Val Natisone, di Taipana in Val Cornappo, di Lusevera in Val Torre, di Resia in Val Resia e di Prepotto, nonché delle frazioni slovene annesse ai Comuni di Tarcento, Montenars (già Artegnà), Attimis, Faedis e Torreano — tutti in provincia di Udine — comprendenti, secondo i dati ufficiali, circa 35.000 persone e costituenti la cosiddetta Slavia Friulana o Benečija, non hanno avuto prima d'ora occasione di richiamarsi alla Autorità competente, in quanto hanno sempre nutrito fiducia che lo Stato Italiano tenesse nella dovuta considerazione la loro condizione di sudditi allogeni ed alloggiati, in base agli impegni inter-

nazionali assunti nei riguardi delle minoranze d'altra schiatta.

Ma nelle recenti discussioni e polemiche circa la concessione d'uno Statuto particolare alla Regione del Friuli, hanno dovuto notare ripetuti tentativi di mettere in dubbio o di negare la loro appartenenza alla stirpe slava, la conservazione presso di loro della lingua slovena (accanto alla italiana e alla friulana) e la loro volontà di rivendicare il riconoscimento delle conseguenti prerogative autonomistiche. Contro tali ingiuste e menzognere asserzioni e manovre ritengono di dover ora sollevare la loro protesta e di far presente quanto segue.

Le popolazioni slovene del Friuli annesse allo Stato Italiano sin dal 1866, hanno sempre ed incontestabilmente dimostrata in pace ed in guerra, la loro volontà di riconoscere lealmente la sovranità dello Stato Italiano e di continuare i millenari, pacifici e fraterni rapporti di vicinanza con le finitime popolazioni comprese nell'ambito della Regione del Friuli.

della Carta Costituzionale, qualora non vengano confermate e determinate in concreto mediante uno Statuto Regionale che ne fissi chiaramente l'estensione e la modalità d'applicazione.

Conseguentemente reclamano la concessione di un Ordine particolare alla Regione del Friuli, di cui fanno parte, analogo a quello del Trentino-Alto Adige, e in ogni modo tale, che assicuri alle minoranze la possibilità di tutelare i loro peculiari interessi economici e morali, anche nell'ambito della Regione stessa. Tale possibilità sarebbe affatto esclusa nel caso che venisse applicato al Friuli lo schema d'autonomia normale tracciato dalla Costituzione Italiana, giacché le popolazioni slovene del Friuli, comprendendo quelle della provincia di Gorizia e della Val Canale, assommano a 50.000 persone, di fronte ad una maggioranza friulana di oltre 800.000.

Infine ritengono sommamente giovevole al riallacciamento dei buoni rapporti con gli Stati confinanti ed alla stessa condizione delle minoranze italiane in essi comprese, una sollecita, giusta e lungimirante sistemazione giuridica di tutte le popolazioni allogene soggette alla sovranità italiana senza creare in loro la necessità di chiedere l'appoggio di altri Stati per le loro rivendicazioni.

Abbiamo grande fiducia che il sopra esposto venga preso in benevola ed adeguata considerazione

V zadnjem času je vlada določila 1.600 milijonov, ki naj se uporabijo v teku desetih let za ureditev gorskih vodnih bazenov. Iz podrobne porazdelitve te vsote je razvidno, da jo bodo uporabili v celoti za vodne bazene v zapadni Furlaniji, zlasti pa za ureditev zgornjega teka reke Bele.

Zalibog smo zaman iskali tudi na skrajnem spodnjem koncu seznama, da bi bila kje omenjena Terska, Karnajska ali Nadiška dolina. Še enkrat smo se morali prepričati, da nas ne poznajo, kadar je treba kaj napraviti ali kadar je treba kaj potrošiti za naše doline.

Priznamo, da so v zgornji dolini reke Ele potrebna razna dela, zlasti po opustošenju pretekle zime. Vendar pa pripominjamo, da je tudi v naši deželi mnogo nujnih del in da je treba urediti vodne tokove, ki vse preveč izjedajo zemljišče, katero je pretežno peščenega značaja.

Omenimo naj še, da je struga Tilenata dovolj globoka in zato njene vode ne predstavljajo nevarnosti poplave za Furlansko nižino; struga Tera pa je skoraj na višini zemlje na obeh bregovih in samo šibki jezovi zabranjujejo, da voda ob deževju ne poplavi polja v Furlanski nižini.

Zato bi bilo zelo potrebno pobrihati se za ureditev vodnega bazena Tera in njegovih pritokov, ker le na ta način bomo lahko preprečili škodo, ki bi jo prestopajoče vode lahko povzročile s povodnjami v Furlanski nižini.

Toda Karnija ima svojega senatorja Gortanija, ki je dvignil svoj glas v Rimu in interveniral na raznih ministrstvih, da so odobrili dela, ki koristijo njegovim ožjim rojakom.

Furlanska ravnina ima poseben konzorcij s svojimi poslanci, ki se zaradi višjih ciljev, ali zaradi volivne špekulacije brigajo, da spravljajo v tek zadeve, ki jim prinašajo direktno korist. Beneška Slovenija pa se zdi, da je tista dežela, katero se lahko popolnoma brez škode pozabi.

Da bi odpmogli takemu težkemu položaju, je potrebno povrniti se v ustavno zakonitost, ki predvideva za našo pokrajino upravno avtonomijo, s posebnim statutom, kateri naj zaščiti manjšino pred krivicami, ki bi jih lahko povzročili ostali preb. dežele, ki so številčno močnejši.

PRAPROTNO

Kuo se živi tie par nas? Zornali nič na praveju; je previè slabó an zatuó jim interesa le mučat, ko deb ne bió ljudi u Idrijski dolini.

Praviju, de tel nou šindik, gospuod Koson, ima dobré intencjoni za zbuojšat usé kondicjoni našega kamuna. Mi pa mu ne vjermjo, zakí ga póznamo an vjemó dost mu stójo njegá interesí par sarcu. Targouc je nimar targouc. Nas Slovence pa nas ne obraja, čeprav su bli njega te stari Slovenci. On nejče bit vič an zatuó mi muoramó po laško z njim guorit. A kar je hodú kupovat h nam krave je znóu povjedat po slovensko, kuku jih če plačat tistim našim kumetam, ki njeso zastupil taljansko. A use dnó vjemo, ki gospuod Koson bo iméu velike težave par njega djelu, zak ta stara ministracjon mu je pustila dan debit od kamuna za 10 miljonu lir. Te novi konsej je prošú prefeturi, de pride na pomuoč našemu kamunu za plačjat tist doug, ki še stuo ljet če pasajo na bomo mogli plačjat. U Praprotinim nas je le dua taužent ljudi an usí buohi; kuo se bo mogló plačjat tajšan velik doug če na usakega človeka pride za plačjat nič manj ku pet taužent lir. An potlé tuole nje zados, usako ljeto se kamun zadouži za dan milion an pú, zak špeže, ki jih muora undaržat za use tiste impjegade plačjuvat, so velike. Dan impjegad košta najmanj osem sto taužent lir na ljeto. Mi bi rajši videl, de se kajšnega pošje damú, saj smo par starim djelal doug če admim al narvič dvema impjegata. Je rjes, de sadá je velika burokracija, a ra smjemo pozabit, de pred 50 ljet praprotinski kamun je mou vič ljudi. Statistike nam praveju, de par starim nas je blo usih kuppe 2300 duš, donás pa nas je samo 2000. Tale je narbujaša rječ za prit do konač. Zmanjšati število od impjegadu, zak su pru tist, ki nas najvič koštajo.

***

U torak, 28. augusta je biu za kumeta Antona Durla iz naše vasi an nasrečen dan, zak ga je njehá krava z rohni zadjela u to čeparno uoč an mu je zlo hudo rano nardila. Nasrečniga kumeta so muorli hitro u špitau pejat, de so mu dal parvo pomuoč; zdravit pa se bo muoru zan dobar mjesec dni.

GRMEK

U nedejo 16. setemberja bomo mjel na brjegu Sv. Martina an velik praznik. Te praznik je poznán na delečim oku. Vsake ljeto na te praznik, ki se kliče kua-ternica, so paršil judje od usjev kraju. Tud med Lahami ta praznik je dobro poznán. Kumetje garmiškiga kamuna, ki jim ostane šele staro vino ga z bari-gljami nesejo h čerkvi na te brjeg. Kar se judje napljede dobrega an sladkega vinca. se po usjev brezeh an dolinah odmanajo lepe slovenske domače pjesmi. Tua Lahí se na morje naveličat poslušat naših ljepih pjesmi. Usake ljeto se je le na brjegu na Prijevale genjale s plesom. Troštamo se, de puobje iz teh vasi tud ljetos organizajo ples.

KLODIC — Čul smo, de videmska prefektura je nardila an konkurs za luost farmacija tu našo vas. To je na velika dobrota za naše judi, ki do sadá za njih potrebo so morli iti na delečim po međežine, tud kar je bla velika sila.

CEDAD

U torak 4. setemberja so mjel u Cedadu riunion šindiki usjev naših dolin. Na telim riunione so bli blizu tud videmske autoritadi an konsiljeri provincial, tisti ki smo jih votal ná telih zadnjih votacionah. Šindiki naših dolin so jim povjedal use težave an potrebe, ki jih ma-jo naši ljudje. Troštamo se, de tisti konsiljeri, ki ljudje so jim dal zaupanje, de bojo znal prašat od Rima to kar so nam obečjal pred votacionmi.

Je že dosti cajta pasalo odkar je biu napraujen naš kamunski akuedot. Impreža, ki je djelala ta akuedot, kar je henjala djelo je pustila na cjestnem robu use puno kamenja an zemje, takuó, de judje, ki gredo tam blizu misleju, de se še djela. Tuo djela judem velike težave za uozit, zak' je par kajšnim kraju cjestá tud zli uozká. Impreža, ki je djelala tist akuedot je sigurno bla plačana tud za pospravit use kamenje an zemjo po henjanem djelu. Na kamun so judje šli vič krat protestavat zavuj dižordina na cjesti. Kamun se je začeu potlé intereašat an zatuó se troštamo, de bomo vidal u malim cajtu use tu reguli.

IZ NAŠIH VASI

ŠT. LENART

SKRUTOVO — Smo zvjedel, de višno, fabrika cementa v Skrutovim, jo bojo prodal sedanji gospodariji velikimu trustu cementa »Italcementi«, ki je gospodar vič ku 60 pa stuo produkcjoni u naši daržavi. Ta trust ima že no fabriku tu Cedade, pa djeluci, ki u njej djelajo, se njemajo nič zlo dobru. Namjen »Italcement« je til, de bi monopolizirala u svoje roke use fabrike za na mjet konkurence, an potlé prit do tegá, za pošijat proč djeluce, ko sje že zgodilo tuó u njih fabrikah. Skrutovska fabrika, ki je sama u Beneški Sloveniji, u cajtu ku bi paršila v roke »Italcementi«, bo višno zaparta, zak ta trust je že napravu tu Cedade nove forné, de bojo preuzet uso produkcjon cementa Sv. Lenarta. S tem usi djeluci našega kamuna na bojo mjel vič djela, saj je že znano, de čedajska fabrika njema namjena za nove djeluce uzet, ampá zmajšat število še tistih, ki jih jima.

Par takim namjenu, judje Skrutovega se obračajo že sadá na autoritad, de naj poskarbe, deb na ustavili še tiste fabrike, ki je u Beneški Sloveniji. Naš šindik to parvo rječ, naj na pozabi, de je on ta parvi ki se muora za tuo intereašat. Sa je biu votán za braniť naše interese, an ne samuó za karte podpisuvat.

SOVODNIE

CEPLETIŠČE — U nedejo 2. telega mjesca smo mjel u Cepletišču velik praznik. Judje so nas paršil hiehat od usjev kraju; nje mankalo dobré pijače an hulance an zatuó pa ne samo Ceplješan an juški judje želé, de bi bli pohostu taki prazniki. Henjal so splesam po pounoči; tisti puobje, ki so bli organizat ples an bufet so mjel velik šeft. Bi ne blo slavo, de bi jim šlo še hljetu takuó dobro.

SV. PETER SLOVENOV

Pru bi bluo, de tud naš šindik, usaki krat ko se zbere konsej komunal, naj napravi take avize an jih po vaseh lož na prestor kjer jih usak človek lahko bere, de bi takuo usi judje vjedel kadá je cajt za iti potlé na kamun poslušat. Mislemo, de bo cajt opustit tisto gardo navado, de kar se menajo na kamune ob reči, ki intereašaja use naše judi an ni obednega, de tam poslušá. An tuole djelajo po večih kamunah.

U našim kamune je dost invalidu od uejské an tud zdravih judi, ki so buohi, an brez djela. Zatuó kamunski pohluarji bi muórali mjeti skarb, de se prej daje djelo te potrebnim, ku pa tistim, ki majo doma premoženje. Vemó, de naš čjestar ki je pred dvema ljeti ušafu tisto djelo, ima majhano družino an tud poseduje nekí hrunta, nima mižerje u hiš an zatuó bi blo pru, de tisto djelo, ki ima ga pusti kajšnemu invalidu od uejské, ki ima buj veliko družino an, de je brez djela.

Pred dvema ljeta špjeterski kamun je imeu dva čjestarja, ku pa je adán od

DREKA

Dost kokodekanja, malo jajc

Malo jih je takuo starih judi u našim kamune, de pomnejo od kar so parvi krat dreškimi vsem obečjal taljanski pohluarji zljášat maltro an fadijo, ki so jo mjel za nosit uodo za njih potrebo. Maltro, ki so jo mjel zavoj pomanjkanja uode judje iz dreških vasi je bla neprenesljiva. Tisti judje, ki so ostal doma, de njeso šli po svjete hiehat kruha, se prežive pa u Dreki. Ta parva rječ zanje za prit do kos kruha al pulente, je žvina. Pomisliha judje kake težave smo mjel kar je bla šuša za nosit no uro od deleča, na harbatu z barihkami an z ljempami uodo, ki smo jo nucal za nas an našo žvino. Tisti, ki so sadá narbuž stari judje našega kamuna, so bli otroc šele kar se je huorilo o prožetu za par pejat uodo po naših vaseh. Prožet an akuedote za naše vasi so tka cajta runal, vič cajta ku Mojžesovo barko. Nu pa čast Bogu, bomo mjel uodo sadá po naših vaseh dok bo dažeuna ura.

Za tuole napravjeno djelo se je na-

tejih umaru, so pa še ta drugeha proč poslal an so uzet tistega, ki je donas, to je Domenis Natal, ki je biu pru u tistim cajtu kamunski mož. Ta rječ nie pravilna, zak' zakon lepuó pravi, de kamun na smje apalte al djela dat tistemu, ki je tud kamunski mož; še žlahtan od kamunskih judi na smjega kajšno djelo od kamuna dat. Za Domenisa pa zakon nie nič vajú an on, ki je biu u tistim cajtu kamunski mož, je sigurno guorú tuó an ta druge, če rejč, de je na en krej proč poslu starea čjestarja, na ta durg se je pa sam sebi dau djelo.

U kamunskim konseju so že vič krat pohluarjali, de bi tistega čjestarja dal proč, zak se je ušafu tisto djelo u cajtu, ku je biu na kamune; ker je tkaj dižokupanih invalidu, ki so doma buohi an majo vič pravice do tistega djela ku Domenis. Cajt bi biu, de bi se tista rječ rešila an de bi paršu do kruha rjes potrijeban človek.

AZLA — U Ameriki je umaru Jusič Feliks iz naše vasi. Ranki je šu po svjete ku emigrant že ljeta 1911 an od takrat se nje ankul varniu damú. Novica od njehovi smrti je paršila u našo vas pred neki dni.

Muoramó povjedat, de u naši vasi al blizu nje, so nekšni rjes hudobni judje. Ze vičkrat nam nekšni pobere kar čez noć usé rubinete od korit, tiste, ki smo takuo s težavo kupil. Tisto tatvino smo denuncjal karabinjeram, de ušafajo uon tatu an ga dobro štrafajo za tako nje-ge djelo.

SREDNJE

SAD BREZ GA SADIT — PAR-DJELAK BREZ MALTRE

Naš judje, tist, ki so ostal še doma, de njeso šli po svjete hiehat kruha, gledajo doma zaslužak, kjer ga morejo ušafat. Stari an mladi judje, tist k' majo djelo an k'so brez djela težkuo čakajo mjesec avoš an njega dažeuno luno. Ce avošna luna je dažeuna po naših lotjeh an traumihk vepaha puno gob. Za pobjerat tele gobe judje, posebno iz sredenskijh vasi imajo veliko skarb. Kar začnejo gobe se vit po useh sanožetah, lotjeh an tjejah judi s košami na ramanah al pa s korpu u rokah, ki pobjerajo gobe an gledajo zaslužek. Narbuž špugane gobe so babe an ardane. Dost od njih kar uberejo gobe jih subit predajo, če jim jih draguo plačjavajo. Ce pa jim jih plačjavajo dobar kup, jih zrježje an posuše an čakajo cajta, de gobe bojo buj drage. Avošna luna nam je parnesla dost zaslužka, troštamo se, de nam ga bo parnesla tud setemberska.

AHTEN

Pred nekej dni smo bé tu Ahten an tu Purčinju vezitani od največjih hláu, ki su tu Vidme. So paršil horé senator Piemonte, on. Deccherini taz Vidma, kapo od dipartimenta foreštalja dr. Malisani, konsejer provincial Giorgini an špeter foreštal dr. Marinelli. Vizitali so djelo, ki e se začeu pred mjesci za cjesto narditi, ki na veži Ahten s Purčinjam.

DREKA

Dost kokodekanja, malo jajc

šarokim oħlasu an pohualu videmski »Messaggero Veneto«. U njim so ble z napisane take hvale an lage, de bruozar, ki ga na prebirajo an zastopijo naši judje, zak če bi ga prebjeral an zastopil bi se buj arzburi ku kar so začeli djelat za uodo parpejat. Laške dite, ki so gor uzet djelo, so parpejale laške djeluce za sabo, naši domačini so bli pa brez djela an tist, ki ga je teu ga je muoru iti hiehat u Belgijanske mine. Zavoj tega se bli napravili šjopero dvje stuo dreških djelucu. To jo tista »sanja« od te starih, ki je ratala resnica an, ki o nji piše videmski »Messaggero Veneto«. Je blo bujš, de tist žurnal, je biu pisu, de kmetje iz Dreke za tisto »sanjo« so plačjuval 85 ljet velike dajila s troštam, de njihov »sanja« se bo uresničila.

TRINKO — Par Trince smo mjel u sabato osam telega mjesca noviče, ki so se ženi. Trinko Gildo iz naše vasi je poročiu Bric Rožino iz Kraja. Ljepemu an mlademu paru želimo veselj an srečo u njihov žuljenju.

Usi no vjedo, ki Purčinj o njema cješte, ki judje tele uasi no muorejo use parnesti ta na harbat. An takoviš so se po 85 ljet, ki smo pod Taljo decideli nam dati nekej fondze za narditi cjesto. Tana nje to djela 70 djelouce, ma no njeso plačani po tarifi šindakal; djeluce no plačujujo dan tant: tim oženjenim no dajejo 600 lir, tjem za ženiti paj 500 lir. Djelajo no 7 ur podne. So klotje, tele, ma može so šli ještes djelaj, zak djela no njemajo. Zatuó so muorli zbrati to pot, ker druhač ne bi ne vjedali š čes skuhati. Za tele reči so paršli horé usi te može, ki no lovijo velike štipendje, plus sihurno njeso rinučjali njih trašferto za vijač, ki so nardili od Vidma tu Ahten in automobil. So sihurno čakali, ki djelouci ne jim dejta no veliko akoljenco... ma teha njeso vidali. Djelouci no vjedó kaj to jim pride za 7 ur djela an, ki s 500 lir po dne no njeso plačani. Zatuó no njeso še pohledali jih. Anjelé no praviju, ki no če djelo ustavit za nekaj časa, ker no mančajo fondi, ma pohluarji so sihurani, ki no če se interesati an, ki cjestá na če beti na usako močo nareta prej kuj zima. Tele so kondicjoni, ki naši governanti no nam dajejo.

Mi bi še mučali, če štampa governativa na bi ne pisala tekaj horé čez tuó an hualita take gospodarje, teč če naše živjenje to dipendá od te njih »dobruotek«. S 500—600 lir na dan ne moremo na nobedno modo beti kontenti an bi tjeli rado vidati kuó no bi tjeli narditi djelouci Rima an Milana če za palo no bi jim dajali tuó koj nam.

MALINA — V četartek na delegacija od našo uas ne šla dol u Vidme do vice-prefeta za prositi, ki djelo za storte akuedot naj bodé plačan. Zujtea ke mi ne moremo storte še tuo a gratis, ti ke smo storil pot. Viceprefet e povjedu, ke jedna leč na vore k komun more prositi ke judi storita tisti djeli, ki su konsiderani »necessari igienicamente e sanitariamente« a gratis. Bomo vidali, še bomo mjeli kej le nu bojo kuj besjede nu mi, zuteja, ke nu nam kličejo sciavi, bomo muorli še storti use sami kður governo ustanjuva niki ne miljarde lir za storti akuedot od Medio Friuli. G. viceprefet Vicario e delegou za ezaminati našo praktiko konsiljer provincijal dr. Rizzoli.

TAJPANA

DEBELEZ — Tu Debeležu to je 120 judi. Uas na je ložena čisto na plane. kjer na začné Karnajska dolina. Puoč on je rat important, zak od kle no pasuajo usi judje uasi Karnajte an Viškorše. Sšistemacijon Debeleža na je dobra; kle ve mamó dan ljep albergo, ki o more lošti spat 20 person an na pride korjera od Vidma dua krat na dan. Po ljete ve vidimo pouno foreštjerje, ki no pridejo h nam od plana za no mar ajarja frešhega žjodat. Use ljepo, ma to manča tuó, ki to boj koventá.

Njemamo ne fontane dobré uode; judje no se muorejo sarvijati uode od potoka, ki on teče par uasi, ki še če to nje fin donás točalo neč, zdraua na nje sihurno. Tu uodi nehá potoka no se sprejé usé porkarije, an teha potoka no se sarvijajo dvje velike uasi sa prati use njev reči.

Keteri, ki dou po Laškem o ne vje, bi ne vjevrou teha, zak vero kle par naši uasi, o pejé žej več koj 30 ljet, akuedot, ki on daje uodo za piti Taržizmo an usjem tjem komunam, ki so dou oku. Kuo te koštalo, ki od teha akuedota, po kete-rem na se peje najbuojša uoda cjele provincije, to se pusti tu Debeležo no majhano fontanico? Neč. Keha te kolpa? Našega kamuna, ki o nje znou se interesati par Karnejskemu konzorcju akuedota od Taržizma. Tale je zarjes na čudna rječ, ki mi kle u horah ve muoremo piti uodo od potoka, dou po Laškem paj no pijó uodo od naših najbuojših zve-ralah. Če Lahí no bi vjedal tuole, ne bi tjeli sihurno se smejeti an ne bi mjeli razon rejč, ki smo zares názat.

Tuole o ma vidati te novi konsej komunal, zak to nje koj zatuó, ki fontana na koventá judam, ki no tu Debeležu stoje, ma so še težje, ki no usaki dan parhajajo tu našo uas. Dan mau cur ta pred inkono o bi tou storti usó drugo

figuro narditi našej uasi. Te rjes, ki mi Debeleži njemamo majedneha tu konsejo, ma tuole to njema bete dan motif zak te 20 može, ki no sedé tana te stou no kudajta, ki tele problem o nje njih kompetencje. Konsejerji so bi votani zak no djelajta interese cjeleha komuna, e mi Debeleži smo na part njehá.

VISKOŠA — Smo mjelo pouno speranza za mjete korjero ke na peje od naše uasi du Cento. Ministerio o ni koncedou, nu itako mi ve muoremo biti še nje izolani od usjev čentrou.

NEME

V nedejo 8. setemberja smo mjeli veliko segro, ke ne učnela žej petak. Ne ba še velika peška nu pouno judi so paršli zujtea, ke ne ba še segra od vina.

***

Od sadá za naprej korjera ne če iti regolarmente še od našo uas du Cento. Itako Njeme ke so be prej koj uera dan turističen kraj, na more priti spekat frekuentana od judi ke nu pridejo du Cento s tramam li s trenom.

BRDO

Tjezi, ki nu majó sjeno za rediti nu kravo, no hleu za jih daržati zdole, ma ke nu njemajo soude za ju kupiti, nu morejo storte domando du komun za ju amjeti nu plačjati potem no mar po ljete.

PODBRDO — Petak 7. tale mjesec e mar Molaro Peter, ki je mjel 79 ljet.

REZIJA

OSOJANI — Kakor vsako leto smo tudi letos v nedeljo 2. t. m. praznovali žegnanje. Letošnja cerkevna slovesnost je bila kronana z obiskom misijonarja o. Simeona Di Lenardo, ki je rojak iz naše vasi in je dolga leta preživel kot misijonar v Braziliji. Tako je letos zopet bral mašo v naši vaški cerkvi, kjer je pred 15. leti pel svojo novo mašo. Žegnanje so vaščani proslavili tudi z manjšo veselico in srečolovom.

RAVENCA — Ana Smit iz naše vasi je bila obdolžena, da je čarodejka in so jo tako imenovali tudi v dopisih videmskemu časopisu »Messaggero Veneto«. Žena se je po pravici pritožila, ker dejansko se ona peča samo z nabiranjem in pripravo zdravilnih zelišč, ki jih tudi moderno terapečno zdravilstvo priporoča pri zdravljenju raznih bolezni. V naših krajih ljudje dobro poznajo zdravilno moč raznih rastlin in jih znajo tudi uporabljati, kakor so nasvetovali že Heuman, Kneipp in drugi izvedenci v ljudskem zdravilstvu. To pa seveda nima s kakim čarodejstvom prav nobenega opravka.

POŠTA

PETRIČIĆ Anton - Milano - Tvoje pismo smo prejeli. Tista zadeva je malo komplicirana, treba je, da imaš malo potrpljenja, ker se ne da rešiti vse naenkrat. Mi se bomo interesirali za to stvar in takoj, ko bomo uspeli Te bomo pisмено obavestili.

TOMASETIĆ Ivan - Belgija - Za plačilo naročnine »Matajurja«, ki ga želiš prejemati, se lahko poslužuješ mednarodnih kuponov, to so take marke, ki imajo veljavo po vseh državah; kupiš jih lahko v vsakem poštnem uradu, tudi v Belgiji. Mi Ti bomo od prihodnje številke začeli pošiljati naš list. Tudi drugi Slovenci, ki so tam in bi želeli prejemati naš list, naj pošljejo svoj naslov na našo upravo in mi bomo takoj pričeli s pošiljanjem lista tudi njim. Če Ti je mogoče širi čim bolj naš list, da bo tako mogel priti v roke vsakega našega rojaka, ki živi v kraju kjer si Ti.

BLAZUTIĆ Peter - Švica - Pregledali smo vse dokumente, ki si nam jih poslal glede zadeve s penzijo, ki Ti pritiče po padlem sinu v N.O.B. Povedati pa Ti moramo, da ta stvar ne bo tako hitro rešena, kot Ti misliš. Te dni bomo poslali vse dokumente na odsek bivših partizanov in od tod jih bodo poslali v Rim, kjer rešujejo taka vprašanja.

M. S. - Videm - Poleg pisma, ki smo Ti ga že poslali v preteklosti, Te obveščamo, da knjiga »Storia della Jugoslavia«, ki jo je spisal monsg. Ivan Trinko, je bila tiskana v tiskarni »D. Del Bianco« v Vidmu. Obrnite se torej na to tiskarno, če imajo slučajno še kakšen izvod.

SIAMO FRATELLI

Friulani ed italiani!

dopo un anno circa dalla sua uscita voi ancora non sapete cosa sia veramente questo giornale poiché essendo scritto in lingua slovena non potete leggerlo e la stampa italiana ne ha sempre falsato gli intendimenti.

Il suo scopo era ed è di dare alla minoranza slovena che vive nella provincia di Udine un foglio scritto nella propria lingua e che reclami il riconoscimento ed il rispetto dei suoi diritti.

Voi tutti sapete che la vita sulle nostre montagne è quanto mai dura. Lavorare dall'alba al tramonto, curare la schiena sotto il peso della gerla dall'infanzia fino alla vecchiaia per guadagnarsi una fetta di polenta. E sapete che la gente della Slavia, come è laboriosa, è anche paziente e pacifica: lavora e sopporta tutto in silenzio mentre le Autorità sembrano approfittino proprio di questo spirito pacifico per dimenticarne costantemente i bisogni.

Non lasciatevi ingannare da quella stampa che parla di continuo interessamento del Governo per i nostri bisogni e decanta grandi lavori compiuti nelle nostre valli. Se qualche cosa si fa è sempre poco in confronto ai bisogni che in un secolo di cattiva amministrazione si sono accumulati. E si fa qualcosa solo

in certi posti, là dove la popolazione si è svegliata ed ha gridato.

Solo perché nella Val Natisone ci si è svegliati e si è gridato si è inaugurato ora un acquedotto mentre nello stesso tempo alla popolazione di Forame (Attimis) si vuole farlo costruire con il lavoro gratuito dopo che si è già costruita la strada a proprie spese.

Questo stato di cose deve cessare e ci deve essere giustizia anche per gli sloveni delle montagne orientali del Friuli.

Al tentativo di falsare i suoi scopi e porre una divisione tra slavi e friulani Matajur risponde ingrandendosi e arricchendosi di una parte scritta in italiano. Così non sarà più suo compito solo quello di difendere gli interessi degli sloveni veneti, ma anche di stabilire un sempre maggior legame tra loro ed i friulani che la Gran Madre Roma munge e spella con la massima scrupolosità.

Se gli sloveni lottano per ottenere un miglior tenore di vita, è contro il malgoverno e quella mastodontica burocrazia di due milioni di impiegati che succhia la ricchezza di tutta la nazione che essi si volgono, non contro i friulani che si trovano nelle medesime condizioni di abbandono e di sfruttamento. La giustizia verrà per tutti quando sapranno conquistarsela, uniti e concordi.

KAJ DRUGI PIŠEJO

Non è possibile quest'anno fare un «ritratto politico» del 1950. Come si possono ricordare senza un lieve movimento di fastidio, le polemiche per la formazione dell'ultimo governo, il gran battagliare per Trieste alle Camere e sui giornali, la partenza delle truppe per la Somalia («embo d'Africa riconquistato alla Madre Patria»), lo scaricamento del primo contingente d'armi americane? «La prego accogliere il mio compiacimento e i miei ringraziamenti ch'ella vorrà estendere a tutte le autorità civili e militari, ai lavoratori portuali, ai ferrovieri, agli operai e ai cittadini di ogni categoria della patriottica Napoli che hanno dimostrato tanto senso di responsabilità e tanto spirito di responsabilità nazionale» telegrafò il Presidente del Consiglio al Prefetto di Napoli dopo questo scaricamento. Sembrò il proclama della vittoria dopo una battaglia difficile e risolutiva. In realtà non si era battagliato che contro qualche titolo di

giornale e i portuali napoletani avevano pensato alla benedizione delle poche migliaia di lire strappate alla loro miseria permanente piuttosto che alla responsabilità nazionale.

Il Corriere Militare continua ancora da parte sua, a pubblicare settimanalmente una pagina di messaggi speciali del Corpo di Sicurezza alle famiglie restate in Patria. «Il soldato Espositi assicura di star bene e bacía i figli. Il sergente Raffaelli non riceve notizie dalla fidanzata». Esiste anche in Somalia il servizio di Posta aerea e di telegrafo e il sergente Raffaelli con un semplice telegramma saprebbe subito se la fidanzata continua ad essergli fedele o lo ha tradito. Ma solo a patto di mantenere sul «Corriere Militare» la pagina dei messaggi speciali Roma si può ancora illudere di avere i suoi legionari sparsi per il mondo, nelle terre d'oltre mare.

Enzo Forcella y «Rivista del Movimento Comunità», meseca februarja 1951.

Tra una visita e l'altra — ha raccontato nei giorni scorsi un giornale del nord riferendo le consultazioni di De Gasperi a Castelgandolfo per la soluzione della crisi — il Presidente qualche volta esce per recarsi a visitare il cantiere dove stanno costruendogli la villa che la DC gli ha offerto stanziando all'uopo venti milioni, in occasione del suo recente settantesimo compleanno....

La notizia ci ha fatto una certa impressione. Venti milioni sono qualcosa, anche in questi tempi di moneta svalutata. Bastano e alla villetta e all'orto....

La Democrazia Cristiana è dunque così ricca da poter stanziare venti milioni per festeggiare il settantesimo del suo Presidente? E le quote dei suoi tesserati forniscono gettiti tanto considerevoli? Per un «partito di centro che guarda a sinistra» c'erano forse, investimenti più produttivi: colonie estive, case per i cavernicoli e così via.

Iz «Il Mondo» - dne 4 avgusta 1951.

UGO LA MALFA. Sa guidare ma non può tenersi in esercizio perchè non possiede l'automobile e, dice, essendo rispettossimo dei beni dello Stato, non ha nessuna intenzione di allenarsi con quella del Ministero.

GIUSEPPE SPATARO. Guida dal 1916 e gli piace moltissimo condurre l'automobile. I tedeschi gli portarono via la macchina di sua proprietà, che non ha mai sostituito con un'altra. Perciò guida quella del Ministero.

Iz «L'Europeo» dne 19 avgusta 1951.

Redditi giornalieri:
Alessandro Torlonia, principe L. 3.000.000
X. Y. alto funzionario ministeriale L. 10.000
Mario Bardi, manovale dell'ATAC L. 800
Mario Castellani, usciere del Ministero L. 700
Anna Bacchetti, insegnante ginnasiale in una scuola privata L. 500
Antonio Marchetti, braccante di S. Gregorio (Tivoli): non lavora tutti i giorni e neppure tutti i mesi; quando lavora L. 500
Iz «Risorgimento Socialista» dne 25 avgusta 1951.

«Alcuni uffici sono come i camposanti. Su ogni porta si potrebbe scrivere: «Qui riposa il signor Tal dei Tali». Iz «Corriere di Trieste» dne 1. septembra 1951.

IL NOSTRO POPOLO

Da troppi gli Sloveni Veneti sono considerati appartenenti ad un popolo inferiore e per essi si usa un termine dispregiativo: «slavavaz». Invece essi appartengono ad un popolo veramente notevole per ricchezza spirituale anche se diviso in una parte che vive in Jugoslavia (1.300.000 persone), nel Territorio Libero di Trieste (100 mila), in Italia (80 mila) in Carinzia (80 mila) oltre ad altri nuclei minori sparsi in altri Stati e che hanno un proprio sviluppo culturale.

Ma per sfatare i malintesi, frutto di ignoranza, già nel 1936 l'Editore Vallardi di Milano pubblicò un vocabolario Italiano-Sloveno nella cui prefazione era scritto:

«... quest' opera deve considerarsi anzitutto un coraggioso tentativo di avvicinare e di unire i due popoli di queste provincie mediante un'azione comune di educazione e di cultura, azione che dovrebbe mirare soprattutto al nobile scopo di far conoscere agli uni e agli altri quanto di buono e di grande vi è nella storia dei due popoli. Questo bisogno di conoscersi a vicenda, per stimarci di più non fu d'altronde forse mai sentito tanto fortemente quanto in questa ora storica.

Difatti, i rapporti civili fra gli Sloveni e gli Italiani di queste provincie non furono fin qui che una gara continua di voluti e non voluti malintesi ed errori. Questi due popoli, che nei loro rapporti quotidiani si trovano tanto vicini gli uni agli altri da coabitare, per così dire nella stessa casa, nello stesso piano, si conoscono nella loro vita e nella loro storia, meno di quanto si conoscano — sembra un paradosso e non è — gli abitanti della Zelandia con gli abitanti dell'Equatore.

Non occorre ora ricercare le cause gravi e molteplici di questo fatto. Certo è che ormai bisogna liberarsi definitivamente dai vecchi e vietati pregiudizi e cercare per altre vie di riparare questa grave lacuna.

La storia degli Sloveni nel loro passato e nel loro presente è veramente istruttiva ed interessante. Basti osservare il rapido sviluppo commerciale di questo popolo numericamente piccolo, che si è conquistato cionondimeno una invidiabile forza finanziaria, adattando alla sua vita produttiva tutte le più moderne forme della cooperazione bancaria ed economica. Il popolo sloveno, che è un popolo di lavoratori sobri e diligenti, può

essere considerato oggi come un serio fattore economico. Chi ne studierà il suo sviluppo in questo campo, ne dovrà ammirare la grande forza produttiva e la tenace intraprendenza.

Nè meno eloquente è la lotta sostenuta da questo popolo per la conservazione dei suoi costumi e della sua lingua. Quantunque la sua vita intellettuale si trovasse per secoli e secoli a disagio, esso seppe mantenere pura e rigorosa la sua lingua, conservandone tutti i caratteri e i termini dell'antico slavo.

Purtroppo, causa le incessanti invasioni di popoli dal IX al XVI secolo attraverso i paesi abitati dagli sloveni, non pochi preziosi tesori andarono distrutti. Ad onta di questo mutismo storico, un esempio classico della cultura slovena abbiamo nel fatto che nelle corti di alcuni principi longobardi si parlava sloveno e che nel XVI secolo il patriarca longobardo Bertrand volle fondare a Cividale un'Università anche per gli sloveni. E quasi di conseguenza vediamo uscire in Udine il «Vocabolario Italiano Schiavo».

Questo «Vocabolario», che si conserva nella biblioteca del Liceo di Lubiana, assieme ai capitoli della chiesa di Cernoe (Tarcento) del 1497, è uno dei più vecchi documenti del parlare slavo del territorio goriziano e veneto.

Verso la metà del secolo XVIII ricomincia la continuità dell'intelletto sloveno, del risveglio letterario.

L'ammiratore di Napoleone, Valentin Vodnik, poeta, letterato ed etnografo e Francesco Prešern, il principe dei poeti sloveni, segnano la prima tappa di questo risveglio letterario.

D'allora la letteratura slovena ha fatto passi veramente giganteschi. La letteratura slovena conta oggi nomi di scrittori insigni in ogni scibile umano.

Chi ne sa ... qualche cosa delle novelle di Cankar, di questo elegante e modernissimo scrittore, innamorato di Maeterlinck e del Flaubert, e che potrebbe per certe sue magnifiche novelle essere chiamato il Guy de Maupassant sloveno? Chi ne sa qualche cosa delle superbe liriche dello Zupančič? Chi dell'Askerc, il poeta dell'eresia e della ribellione? Chi degli scritti pieni di vita e di energia del Kristan? E chi del Kette, il poeta dolce e giovanile, il cantore della gioia e della vita? Chi dell'Aleksandrov, il poeta delicato e triste, il Leopardi della poesia jugoslava? E chi ne sa qualche cosa dei classici, del Prešern, del Vodnik, del Jurčič, del Kersnik, del Trdina, ecc.? Chi del Debevec, elegante traduttore in versi della «Divina Commedia»? Chi del popolarissimo lirico Gregorčič, chiamato l'usignolo di Gorizia? Tutta una fioritura fresca e sempre verde di canti e di racconti e di ricerche spirituali, tutto un mondo nuovo, originale ed esotico, che innamora e seduce, che fa amare e sognare, pensare e piangere.

E oltre agli artisti e ai poeti, vi è una numerosa schiera di scienziati e di linguisti: questi ultimi specialmente furono sempre una superba gloria degli sloveni. Basti infatti menzionare il Miklošič e il Kopitar, il Pleteršnik, l'Janežič e il Cop. Le opere di questo sono tutte pubblicate in tedesco e fanno veramente onore a quella prerogativa tutta propria degli sloveni, che con tanta facilità e duttilità apprendono le lingue più difficili. Dei matematici basti ricordare il Vega, il creatore dei logaritmi decimali.

Eppure tutto questo si ignora dalla maggior parte degli italiani.

Il professore F. Musoni, in un pregevole articolo, pubblicato nel 1893 nel periodico milanese «La geografia per tutti», riferendosi agli studi geografici in mezzo agli sloveni, constatava, fra altro, quanto segue:

«... un popolo, non ricco, non potente, non autonomo, composto di appena 1.300.000 individui, e la cui letteratura, soffocata nel suo nascere dai gesuiti, è rinata appena ieri, ha fatto in poco tempo progressi mirabili dando prova di ingentissimo ingegno naturale, e il disprezzo, che comunemente si vuol fare da noi, dipende, più che altro, dal non averne perfetta conoscenza e soprattutto dall'ignorarne la lingua».

Perciò cercheremo di far conoscere ai friulani tutto questo affinché, con una maggiore reciproca conoscenza, si cementino i legami tra i due popoli e svanisca ogni ombra di disprezzo.

La nostra lingua

Principali regole per la lettura della lingua slovena

Come in altra rubrica cercheremo di diffondere tra i friulani la conoscenza della grandezza spirituale del nostro popolo così in questa cercheremo di diffondere la conoscenza della lingua.

Questa volta per venire incontro anche a coloro che pur sapendo parlare la lingua slovena non hanno avuto modo di fare esercizio di lettura, riportiamo qui sotto le differenze di pronuncia che passano tra lingua slovena e quella italiana.

- C, c = si pronuncia come lo z italiano nelle parole spazzola, pizzicare, giustizia;
es.: resnica (leggi resniza = verità)
pravica (» praviza = giustizia)
mamica (» mamiza = mammina)
Slovenci (» slovenzi = sloveni)
tujci (» tujzi = stranieri)
cena (» zena = prezzo)
konec (» konez = fine)
curek (» zurek = zampillo d'acqua)
mütec (» mutez = muto)
- C, č = si pronuncia come nelle parole italiane cielo, città, celebre;
es.: mogoče (leggi mogoce = forse)
navzoči (» navzoci = presenti)
Soča (» Socia = Isonzo)
čakati (» ciakati = aspettare)
čok (» ciok = ceppo)
čuk (» ciuk = gufo)
čreda (» cireda = il gregge)
- G, g = in sloveno ha sempre un suono duro e si pronuncia come in italiano nelle parole gara, gobbo, ghio, ghetta, ecc.;
es.: gora (leggi gora = montagna)
gibati (» ghibati = muovere)
general (» gñeneral = generale)
- H, h = in sloveno si aspira sempre e si pronuncia come nelle parole:
hlod = tronco d'albero hoditi = camminare
hiša = casa rahlo = soffice
hvala = grazie

- J, j = si legge come in italiano la i;
es.: morje (leggi morie = mare)
kaj (» kai = cosa [pron. interr.])
- L, l = in fine di parola si legge come la u breve;
es.: pepel (leggi pepeu = cenere)
popil (» popiu = bevuto)
seguita da consonante si legge pure u breve:
es.: volk (leggi vok = lupo)
kadilnica (» kadiunica = turibolo)
- Lj, lj - Nj, nj = quando la j è unita a l ed n, allora si pronuncia come in italiano gl, gn, come in famiglia, cagnesco ecc.
es.: volja (leggi voglia = volontà)
trdnjava (» trdnava = fortificazione)
zelenjava (» zelegnava = verdura)
njiva (» gniva = campo)
- S, s = si pronuncia come in italiano ss;
es.: sonce (leggi sonze = sole)
vas (» vass = paese)
velesejem (» velessejem = fiera campionaria)
vojska (» voisca = truppa)
- Š, š = si pronuncia come in italiano sc in sciame, sciare;
es.: šiba (leggi sciba = bacchetta)
šop (» sclop = mazzo di fiori)
koš (» kosc = cesto)
duša = anima naše = nostro
prinašal = portato
- V, v = seguita da vocale si pronuncia come in italiano. Se invece è seguita da consonante oppure in fine di parola, o se si trova isolata; si pronuncia come la u;
es.: vleči (leggi uleci = tirare)
hlev (» hleu = stalla)
življenje (» žiuljenje = vita)
jaz sem v Vidmu (leggi jas sem u Vidmu = io sono a Udine)
- Z, z = si pronuncia come la s dolce italiana in esempio, esalare, ecc.;
es.: zima = inverno zajec = lepre
miza = tavola praznik = festa
zeleni = verdi zrak = aria
- Ž, ž = si pronuncia come la j francese nella parola Jour = giorno. In italiano non c'è questo suono.
es.: žaba = rana dežuje = piove
senožet = prato žito = frumento

ZA NAŠE DELO

Za tiste, ki majo kozo an uce

Nje pru dajat kozan an ucam seno kar kmet se muora zlo maltrat za ga spravt u kopo al pa u senik. A par jih je dost, ki puste, de raj blejejo uce an kozo po hlevah, raj ku jih popejejo past. Uca an kozo bi lahko pasla cjelo ljeto zuna zime. Za pozime jih ridit, muorta ze tel mjesac parpravt za zimo »frodjca«, takuo ki jim pravimo par nas. Za nardit te snope »frodjca« je narbujsj listje malekove, čerješnjeve, blu an čaren jasen, čaren habar, dob, brjeza an še dost drugih. Tuole listje ga lepua oklestemo an nabere mo u majhane snopice; an par dnevu ga pustimo na soncu, večkrat ga preobarnimo, de se lepua posuši, potle ga pa denemo u senik. Po zime, kozo an uce, vam tiste rade objedo, veje od snopu vam ostanejo za kurit ohinj.

DJELO NA VARTU

Tiste gospodinjce, ki njeso usjale špinace augusta mjesca, lahko to se narde, cajt je do sred setemberja. Kjer ta zelenjava ima u sebe dost sostanc, ki so za človekja potrebne, bi muoralo njet usaka hiša, a na žalost naše gospodinjce tega premalo sadijo. Ta zelenjava je dobra za jo kuhat na pomlad, sejemo jo za tele mjesce. Pred zimo špinaca požene rast an se utardi, de bo pod snjegom, če pade, mjela tako moč, de snjeji ji na nardi škode. Pomladi zlo hitro rase an je kuhana, takuo tud saruova, pravo zdravilo posebno za tiste otroke, ki majo slabo kri an tud odraslim djela dobro. Zemjo kamar sjejeje špinaco je potreba dobro nahojit, narbuje rase na lahni ilouni zemji. Na smijete jo pa zalivat z hnojnicu, kjer bi ušafala slab okus (saur). Za posjat adan kvadratni meter uzamite cjerka 4 grame sjenja, tuo je okuole tri stuo do štjer stuo zarni. Sjenje od špinaca je zdravo za sjat an pet ljet če je staro. Se prjet, ku začne zemja zmarzovat pa muorta špinaco lepua opljet an ne globoko okopat. Če dugo cajta nje snega al pa če je hud marzu vjetar, jo murata pokrit s smrjekovim vejami al pa s slamo, de je ne djela škode mraz. Špinac je dost sort, pa za jesensko sjeteu je narbujsja »eskimo« an »gaudria«.

SPRAUJANJE ORJEHU

U naših krajih nje dosti orjehu an za tuo je potreba, de tiste malo, ki jih je, dobro shranite, de ne bojo že za koledo usi hudu pljesnjovi. Če čjete, de se vam orjehi dobro ohranijo skuoci cjelo ljeto je potreba, de jih operete prjet ku jih spravite. Orjehi se operejo u no malo

slani uodi (na 100 litru uode 2-3 kg. soli) an potle jih posužite na ajarju, de so popunoma suhi. Med sušenjem jih večkrat premešajte, de se lahko posuše od usjeh strani, potle jih pa spravite u žakje al pa u koše na solarju, de ne splesnovjejo an zatohnijo. Na ognjišču al na soncu pošušeni orjehi njemajo prave urjednosti, kjer požarnejejo bužine, burja rata pa hranka.

POBJERANJE GRAZDUJA

Po navadi mjesca setemberja se je začelo par nas targat že grazduje, ljeto pa bo use drugač. Ljeto je blo mokreno, zattoo grazduje je ostalo odzat an se use še skor zeleni po naših brajdah an vinjalah. Po navadi kar so ble lepe sončna ljeta smo čakal skor do zadnjih dni telega mjesca za targat grazduje, ljeto pa bomo muorli čakati še naprej dok se

na lepua zazdreljeje. Zapomnita se de tist, ki ga prezguoda targa ima nimar slaviš vino an po navad tud manj. Hniluo an zeleno grazduje preberitega ta od zdravega an zdrjelega. Slabo grazduje daje samo dobar ažejt, ne pa dobregá vina. Za de bota mjel dobro vino čakejta, de grazduje se lepua zazdreljeje an, de bo dobro sladkuo, targitej ga kar je ljepa ura an lepi sončni dnevi, gledita daržat u dobrim stanju soduove.

DJELO OKU VINJIKAH

Bliza se cajt, ko bo hrazduje zdrjele. Sadá ko bota videl kere vinjike majo ljeuš razduje, jih zasenjajta, de bota lahko potle rjes od narbujsih uzeli cjepeje.

Tud tiste vinjike, ki jih bote precepil zasenjajte jih, de se no bote potle zmutil par cjepejnu.

GOSPODARSTVO

Kambjali ki su šli u protest mjesca junija an julija

Dati, ki mi jih napišemo su tisti uzeti od seznama proteste kambjarje, ki su depožitani tu kanceleriji Tribunalija. Če bo kajšna pomota, »Matajura« se ne uzame odgovornosti. Tistim, pa ki jih bo interesalo bo u drugim napisau popravila an pojasnila.

Junija mjesca

Brasiola Leonilde - Ahten	Lir	6.068
Berra Ivan - Tajpana	»	25.000
Biarasin Guerino - Tarčent	»	28.985
Boer Jakob - Cedad	»	5.000
Costa Bruno - Tarčent	»	66.000
Cappelli Bruno - Tarčent	»	100.000
Cappelli Bruno - Tarčent	»	100.000
Cernoja Amalija - Cedad	»	4.000
Kalinjon Livja - Loh pri Podbenes.	»	5.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Del Cot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Rupil Angela - Tarčent	»	39.682
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Majer Enzo - Tarčent	»	15.000
Melisa Ivana - Skrutovo	»	5.000
Makorič Diana - Cedad	»	13.685
Markič Rihard - Sovodnje	»	5.000
Pinoza Albert - Njivica	»	3.600
Pinoza Albert - Njivica	»	50.000
Pinoza Albert - Njivica	»	29.000
Sigura Attilio - Subid	»	257.500

Zorzutti Alojziji - Gor.

Mjersa » 4.000

Julija mjesca

Brasiola Gisella - Neme	»Lir	10.300
Berra Ivan - Tajpana	»	80.000
Bergagna Elio - Tarčent	»	5.170
Biasizzo Aldo - Tarčent	»	3.500
Blarasin Guerino - Tarčent	»	24.000
Blarasin Lia - Tarčent	»	5.600
Ciano Natale - Cedad	»	50.000
Ciano Natale - Cedad	»	50.000
Cappellaro Cezar - Cedad	»	3.000
Cantarutti Valerio - Cedad	»	1.150
Kamunjero Lino - Mažerola	»	2.000
Kručil Enrik - Cedad	»	7.000
Kjabaj Ivan - Gorenji Trbil	»	2.000
Klinjon Lino - Loh (Podbenesec)	»	5.000
Costa Bruna - Tarčent	»	66.000
Costa Bruno - Tarčent	»	20.000
Delcot Teresa - Tarčent	»	200.000
Delcot Teresa - Tarčent	»	200.000
Delcot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Delcot Ernesta - Tarčent	»	200.000
Rupil Angela - Tarčent	»	39.682
Luci Franc - Njivica	»	50.000
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Luci Franc - Njivica	»	100.000
Melisa Ivana - Skrutovo (Sv. Lenart)	»	4.800
Mošnik Alojziji - Sincjur (Cedad)	»	2.000
Malagnini Luigi - Cedad	»	5.438
Moschioni Gastone - Cedad	»	6.000
Michelizza Ivan - Tarčent	»	15.000
Marchiol Amadio - Muzac	»	20.000
Nicoletti Jožef - Cedad	»	4.000
Nimis Peter - Tarčent	»	5.170

Pollini Renza - Sv. Peter ob Nadiži	»	12.000
Pavarotti Moritz - Kosce (Sv. Lenart)	»	5.000
Pinosa Albert - Njivica	»	400.000
Santo Teodor - Cedad	»	6.500
Santo Teodor - Cedad	»	50.000
Sigura Attilio - Subit	»	5.000
Sigura Attilio - Subit	»	5.000
Tomad Avrelj - Cedad	»	50.000
Tend Vincenzo - Neme	»	30.000
Uliola Vincenc - Cedad	»	5.000
Uliola Vincenc - Cedad	»	5.000
Uliola Vincenc - Cedad	»	45.000
Uliola Vincenc - Cedad	»	20.000
Uliola Vincenc - Cedad	»	15.000
Vogrič Renato - Peljan	»	32.470
Zozutti Luigi - Gorenja Mjersa	»	4.000

Cene na targu

ZIVINA

Uoli parve varste za meso lir 300 do 350 kg.	»	
Uoli druge varste za meso lir 250 do 300 kg.	»	
Krave za meso parve varste lir 280 do 300 kg.	»	
Krave za meso druge varste lir 240 do 280 kg.	»	
Krave za rejo lir 80 taužent do 170 taužent.	»	
Junčki an jence za rejo lir 350 do 380 kg.	»	
Junčki an jence za meso parve varste lir 400 do 450 kg.	»	
Junčki an jence za meso druge varste lir 350 do 400 kg.	»	
Teleta lir 530 do 560 kg.	»	

PRASETA

Majhane praseta za rejo lir 900 do 1200 kg.	»	
Praseta opitani za ubit lir 350 do 400 kg.	»	
Praseta za opitani lir 450 do 500 kg.	»	

SER AN MASLO

Maslo u mlekaru nareto lir 950 — 1000 kg.	»	
Maslo nareto doma lir 850 — 900 kg.	»	
Ser frešak od mlekarne star do dua mjesca lir 500 kg.	»	
Ser star čez dua mjesca lir 700 do 900 kg.	»	
Domača skuta od sjerate lir 200 kg.	»	
Planinska skuta od sjerate lir 300 kg.	»	

SENUEO

(na Cedaškem targu)

Djetelja lir 800 do 1000 na kuintal.	»	
Senueo od senožehtih od 600 do 800 lir na kuintal.	»	

(na Videmskim targu)

Djetelja lir 1200 do 1300 na kuintal.	»	
Senueo od senožehtih lir 900 do 1000 na kuintal.	»	

KAKUOSE

Kakuose lir 550 do 600 kg.	»	
Guse lir 300 do 30 kg.	»	
Race lir 450 do 500 kg.	»	
Cibeta za ridit 70 — 80 lir usako.	»	
Jajca lir 30 do 32 usako.	»	

Venčni šuoštar

Kadar sta Krištuš an Sv. Petar hodila posvjete sta paršla tud blizu adne buoge hiše. Sv. Petar potuče na vrata an odpre mu jih dan buogi šuoštar. Praša jih kaj bi rada. Krištuš an Sv. Petar ga prašata če bi lahko spala tu njega hiš tisto nuojč. Šuoštar jim pöve, de u hišo žej lahko gresta, a prostora za jih lošt spat, de ga nima; če se hočeta ulegnit kar po stoleh, lahko hresta u hišo. Krištuš je jau, de sta tud ona dva buoga an de bosta kontent, če bosta mjela strjeho nad glavo. Šuoštar se ni blu povečerju, zato so kuppe posprauli malo sjera an pulente. Guoril su še dugo cajta a Krištuš an Sv. Petar njesta nič povjedala ka su. Potle sú se légenli spat. Zjutra močnu zguode sta Krištuš an Sv. Petar ustala; prjed pa ku sta šla, je jau Krištuš, de za lon ima tri gnade. Use kar ga bo prašu, use mu bo uslišano. Šuoštar se te parvi cajt ni mogu neč zmislit, potle pa je prosu, de bi mu Krištuš uslišu to gnado, de tist, ki bi se useu na šuoštarski stou, ne bi mogu vič gor usat, če bi mu on ne ukazu. Krištuš je jau, de bo takuo. Te druga sua ja gnada je bla, de bi na mogu vič usat tist, ki bi se usedu na suoju klop an glih takuo, de bi ne mogu vič det rok mez mize tist, ki bi jih gor ložnu. Krištuš je jau, de mu bodo use tri gnade uslišane. Krištuš an Sv. Petar sta šla na pot an šuoštar sje lotu djela. Use je blo tihu okou njega hiše, samo tičejci so mu pjel an takuo je buogi šuoštar pasaval cajt.

Dugo cajta je pasalo, ku dan dan pride k šuoštarju dna bjela žená. Uprašajo, de ki išče ta par njem. Ona pa mu reče, de je paršla ponj. Šuoštar prau, de bo prau rat šu z njo, ampá, de prjed muora se nardit dan par čelju. Bela smart se usede na stolič an reče, de ga bo počakala. Roke je ložila na mizo an čakala. Šuoštar šiva an šiva, kadar je konču dan par čelju je začnu, drug par, a smart ga je čakala. Kadar pa se je smarti zdelo, de šuoštar le previč šiva mu je jala, de je cajt de gresta, an če usat. Z uso silo pa se ni mogla adtargat od stola an tud rok ni mogla čemez mize. Šuoštar sje djelu ku, de nič ne vid, dokler ga smart ni začela prosit, de naj pusti, de gre an de ne bo vič paršla ponj. Šuoštar sje storu pru obljudbit, de smart ne buo vič paršla ponj an jo je spustiu sa stoliča.

An čí donás gresta na majne h tisti hiš, bosta šele udobil venčnega šuoštarija, ki šele šiva čeluje.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJNIR

Tiskala: Tiskarna Luchesi - Gorica

Z dovoljenjem videmskega sodišča št. 4"

Beneška ljudska legenda

V »Matajurju« št. 7 od 26. decembra pret. leta smo objavili neko legendo v terkem narečju, ki jo je nek neznanec napisal in poslal veliki Katerini Percotto, da jo je uporabila za snov pri svojih izbornih novelah.

Sedaj prinašamo zopet eno legendo ilustrirano. Vsebinske je vedno ista: govori o dogodivščinah Jezusa Kristusa, ko sta hodila s Sv. Petrom po naših vaseh.

Podobno snov najdemo zelo pogosto tuči v slovenski noveli na splošno. Zlasti v Beneški Sloveniji pa vsebujejo te povesti svojo lastno filozofijo žalostne odpovedi. Ko smo tako povest prečitali, se ni mogoče nasmehnti, ampak se mora človek samo zamisliti. Iz teh povesti nikoli ne sije žarek upanja: ljudje imajo žalostno nalogo, da se borijo, čeprav so šibki in bi radi vse dosegli, čeprav so nevedni in bi radi vse napravili. Jezus Kristus in Sv. Peter, ki romata od ene vasi do druge, se zabavata s tem, da vzbujata začudenje ljudstva, potem ko je strmelo zaradi njunih neomejenih močností. Včasih bi lahko izluščili iz teh dogodivščin moralni nauk, kot v tej noveli oprimin, naj ne bomo domišljavi. Vendar pa takih naukov ni v vseh povestih, kot je razvidno že iz zgoraj navedene novele, v kateri vidimo samo zadovoljstvo Jezusa Kristusa, da se je s svojo višjo pre-

metenostjo izognil težavam življenja. Lihko bi rekli, da predstavlja on pred Kristusom človeštvo z vsemi njegovimi pomanjkljivostmi in slabostmi. Nikakor ni mogoče razumeti, kako da velja v katoliški tradiciji Sv. Peter kot skala, na kateri stoji katoliška cerkev, potem ko vidimo njegovo figuro v teh povestih.

Naj omenimo še značilnost furlanske novelistike, ki je tudi bogata dogodivščin Kristus, ki potuje v družbi Sv. Petra po deželi. Tému je vzrok brzokone dejstvo, da služi dežela kot prehod in stikalisce slovanskih, latinskih in nemških narodov, od katerih je dobila od vsakega nekaj, ne da bi do sedaj mogla predelati in poglobiti to globoko snov ljudske modrosti. Razvoj furlanskega slovstva se je ustavljal pri teh legendah, ki so sicer kratke toda dobre. Do romana in do junaške pesni furlansko slovstvo ni prišlo nikoli. Ni bilo še pesnika, ki bi v svoji notranjosti doživel vsa narodova doživlja preteklosti in bi nam dal umetniško sliko te realnosti.

Doslej se je torej to slovstvo omejevalo na predelavo v malem svojih lastnih doživljajih in tistega, kar so dobili od Slovencev. Iz združitve teh dveh okolnosti je nastala furlanska novelistika. Kaj bomo dobili, ko se bo ta snov tudi vsebinsko predelala in poglobila?

1. »Dober dan, mojster!« je pozdravil Kristus kovača, ki je oholo odgovoril: »Jaz sem mojster vseh mojstrov.«

4. Kristus je pozdravil in odšel. Nevoščljivi kovač pa je hotel poizkusiti, da bi tudi on pomladil starčeka, ki je šel takrat mimo kovačnice.

2.-3. Kristus je prošil za dovoljenje, da bi smel tudi on prijeti za delo v kovačnici. Položil je Sv. Petra, ki je izgledal star najmanj 60 let, v ogenj, ga dobro segrel in ga nato na nakovalu obdeloval s kladivom, dokier ni izgledal kot 20 letni mladenič.

5.-6. Položil ga je na ogenj in segrel, kot je videl delati Kristusa. Potem ga je obdeloval na nakovalu, toda starček je ves sežgan padel na kose. Tako se je kovač naučil, da človek na tem svetu ne sme biti preveč domišljjav.

